Schuld en saldo na meerjarenperiode (20-10-2021)

Gevraagd is om ramingen te maken voor EMU-saldo en EMU-schuld tot en met het jaar 2035. Hiervoor is input nodig over de ontwikkeling van de economische groei, het arbeidsaanbod, de rente, inflatie en het gevolg van deze parameters op de overheidsinkomsten en – uitgaven. Deze input heeft het ministerie zelf niet, wij zijn hiervoor afhankelijk van het CPB.

Alle saldo- en schuldramingen worden gebaseerd op de MLT-raming van het CPB, deze loopt tot 2025. Ook de uitgaven in de begrotingen worden voor 5 jaar vooruit geboekt (tot 2026), waarbij het laatste jaar van de kabinetsperiode als structureel wordt beschouwd. Voor schuldscenario's op de lange termijn en de lasten voor toekomstige generaties wordt gebruik gemaakt van schuldprojecties. Hiervoor worden grove aannames gedaan over rente, inflatie, en constante arrangementen. Dat laatste wil zeggen dat alle uitgaven verondersteld worden gelijk te blijven in percentage bbp. De enige uitzondering hierop zijn vergrijzingsgevoelige uitgaven, de zorg en de AOW, deze worden aangepast aan de hand van demografische ontwikkelingen. Constante arrangementen houden geen rekening met autonome trends op de uitgaven.

In de praktijk groeien de zorguitgaven de laatste jaren echter nog harder. Onder de aanname van constante arrangementen wordt enkel rekening gehouden met groei in de zorgkosten als gevolg van demografie. In praktijk groeien de zorguitgaven echt ook als gevolg van nieuwe (vaak duurdere) behandelmethoden. Deze kosten als gevolg van kwaliteitsgroei zit voor de meerjarenperiode wel in de MLT, maar niet in de schuldprojecties. We hebben dus voor de komende 5 jaar een gedetailleerde voorspelling van saldo en schuld, en voor de heel lange termijn een grof model met veel aannames die niet allemaal overeenkomen met de huidige werkelijkheid. Het zijn dus twee verschillende dingen die in beeld gebracht worden, en deze kunnen niet zomaar op elkaar worden aangesloten.

Hieronder een tabel van de schuldontwikkeling op lange termijn uit de studie Schuldscenario's 2060 van het CPB. Zoals onderstaande tabel laat zien is deze langetermijnprojectie erg gevoelig voor aannamen over de rente en de groei van de zorguitgaven.

Variant	Basis (rente 0,6%)	Rente 2%	Rente 3%	Rente 4,5%	Basis + 1% hogere zorguitgaven zonder extra dekking
Schuld 2060	27%	41%	53%	78%	96,60%

Bron: CPB, Schuldprojectie 2060 met varianten.

Formatie: Horizontale ontwikkeling begrotingen **10 oktober 2021**

- Onderstaande tabel toont de ontwikkeling van de rijksuitgaven gedurende de meerjarenperiode. De bedragen betreffen de netto-uitgaven (uitgaven minus niet-belastingontvangsten), in miljoenen euro's. De standen zijn inclusief de toegevoegde middelen bij APB (motie Hermans) en exclusief coronamiddelen.
- Op pagina 2 t/m 20 is de horizontale ontwikkeling per onderwerp verder uitgesplitst en zo nodig toegelicht.
- Dit document is niet afgestemd met departementen.

Tabel 1. Horizontale ontwikkeling

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene Zaken en De Koning	125	120	122	122	124
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (incl. SG, HCvS, KR en BES-fonds)	7.647	6.602	6.556	6.696	6.789
Justitie en Veiligheid	13.560	13.129	13.019	12.919	12.949
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	43.348	45.124	44.933	45.045	44.977
Financiën	7.081	6.360	6.373	6.519	6.298
Defensie (incl. DMF)	12.320	12.059	11.924	11.875	11.668
Infrastructuur en Waterstaat (incl. IF en DF)	10.143	10.947	9.946	10.005	10.006
Economische Zaken en Klimaat	2.211	2.194	2.090	1.871	2.173
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (incl. DGF)	1.726	1.395	1.298	1.336	1.244
Sociale Zekerheid	86.779	87.845	89.325	90.873	92.329
Zorg	87.608	89.262	91.052	93.109	95.330
Nationaal Groeifonds	2.137	3.177	4.216	4.236	3.233
Gemeentefonds (incl. accres)	35.870	34.572	35.181	36.105	37.202
Provinciefonds (incl. accres)	2.583	2.644	2.707	2.799	2.904
Aanvullende post	4.044	3.377	2.459	1.561	1.502
Reservering loon- en prijsbijstelling	6.222	12.445	19.192	26.301	33.519
Internationale samenwerking	15.027	15.385	15.824	16.427	16.795
Totaal	**338.431**	**346.636**	**356.216**	**367.800**	**379.041**

*De reeksen Gemeentefonds, Provinciefonds en Internationale samenwerking zijn in lopende prijzen. De overige reeksen zijn op prijspeil 2021.

Algemene Zaken en De Koning (Hoofdstuk 1 en 3)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**125**	**120**	**122**	**122**	**124**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**125**	**120**	**122**	**122**	**124**
w.v. De Koning	48	47	47	47	47
w.v. Algemene Zaken	77	74	76	75	78

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (incl. SG, HCvS, KR en BES-fonds) (Hoofdstuk 2A, 2B, 4, 7, 64)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**7.670**	**6.604**	**6.556**	**6.696**	**6.789**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-23	-2			
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**7.647**	**6.602**	**6.556**	**6.696**	**6.789**
Staten Generaal	180	177	177	180	178
Hoge colleges van Staat	146	145	148	144	139
Koninkrijksrelaties	342	140	129	148	148
w.v. Investerinspakket Landen	*284*	*80*	*70*	*71*	*71*
BES-Fonds	42	35	35	35	35
Binnenlandse Zaken	6.937	6.105	6.067	6.189	6.289
w.v. Nationale veiligheid	*329*	*332*	*330*	*330*	*330*
w.v. Huurtoeslag uitgaven	*4.499*	*4.630*	*4.763*	*4.909*	*5.054*
w.v. Groningen uitgaven	*1.124*	*832*	*778*	*761*	*759*
w.v. Groningen ontvangsten	*-490*	*-661*	*-661*	*-661*	*-661*

Toelichting

Koninkrijksrelaties (investeringspakket landen)

De hogere uitgaven in 2022 komt door een aantal incidentele posten uit het investeringspakket voor de landen (Curaçao, Aruba, Sint Maarten) en omdat Nederland eenmalig, als onderdeel van de overeenkomst Landspakket, twee leningen van Aruba geherfinancierd heeft.

BES-fonds

Het bedrag in 2022 ligt hoger, aangezien voor het lopende en het komende jaar (2021 en 2022) reeds rekening is gehouden met wisselkoerseffecten.

Binnenlandse zaken (Groningen)

De hogere uitgaven in 2022 worden grotendeels verklaart door hogere uitgaven en lagere ontvangsten in 2022 voor Groningen. Bij de begroting van economische zaken is een overzicht toegevoegd van de totale beschikbare middelen voor Groningen op de begroting van EZK, BZK en de Aanvullende Post.

Justitie en Veiligheid (Hoofdstuk 6)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**13.361**	**12.929**	**12.819**	**12.719**	**12.749**
APB (motie Hermans) (+)	200	200	200	200	200
Corona (-)	-1	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**13.560**	**13.129**	**13.019**	**12.919**	**12.949**
w.v. Politie	6.687	6.501	6.506	6.494	6.551
w.v. Rechtspleging en rechtsbijstand (o.a. Rechtspraak)	1.671	1.649	1.612	1.531	1.529
w.v. Uitgaven Veiligheid en criminaliteitsbestrijding (o.a. OM en ondermijning)	1.470	1.387	1.347	1.283	1.280
w.v. Ontvangsten Veiligheid en criminaliteitsbestrijding	-1.280	-1.302	-1.323	-1.318	-1.345
w.v. Straffen en beschermen (o.a. DJI)	3.159	3.129	3.124	3.134	3.122
w.v. Contraterrorisme en nationaal veiligheidsbeleid	288	292	292	292	292
w.v. Migratie (o.a. COA en DJI)	892	765	753	754	767
w.v. Overig (o.a. motie Hermans)	673	707	707	749	752

Toelichting
Van 2022 naar 2026 is er sprake van een daling van ca. 611 mln. euro. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling in de budgetten bij politie, rechtsbijstand, bescherming en beveiliging (valt onder veiligheid en criminaliteitsbestrijding) en migratie.

Bij politie is het budget in 2022 incidenteel hoger vanwege de vroegpensioenregeling Inkoop Max. Voor zowel rechtsbijstand als bescherming en beveiliging geldt dat bij augustusbesluitvorming middelen beschikbaar zijn gesteld met een dalende reeks van 154 mln. in 2022 naar 64 mln. in 2026.

Migratie
Bij migratie is er sprake van een dalende reeks, omdat de raming van de Meerjarige Productie Prognose (MPP) waarvan in de begroting wordt uitgegaan nog een dalende bezetting laat zien. In de begroting is de gemiddelde bezetting in het COA ca. 19.500 in 2022 welke afloopt naar ca. 17.000 in 2026. Op basis van de laatste inzichten in de asielinstroom wordt nu verwacht dat de bezetting veel hoger is (ruim 33.000 in 2022) en gaat de MPP ook voor de latere jaren uit van een fors hogere bezetting dan waar nu in de begroting van wordt uitgegaan. In onderstaande tabel zijn de extra uitgaven opgenomen die samenhangen met de hogere MPP-raming ten opzichte van de huidige begroting. Structureel bedragen de extra uitgaven 384 mln. waarvan 223 mln. conform de bestaande afspraken (eerste jaar opvangkosten) gedekt dient te worden binnen het ODA-plafond.

Tabel Migratie en Asiel

In mln. + is hogere uitgaven	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Bezetting COA stand MN 2022	23.964	19.507	17.715	17.262	17.021	17.021
Bezetting COA nieuwe MPP	28.255	33.342	33.869	33.309	33.203	33.203
Extra uitgaven op basis van nieuwe MPP (in mln. euro's)						
Extra uitgaven MPP	83	311	379	381	384	384
Dekking ODA	-38	-51	-179	-219	-224	-223
Resterend JenV	**45**	**260**	**201**	**161**	**161**	**161**

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Hoofdstuk 8)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**46.527**	**45.535**	**44.488**	**44.585**	**44.502**
APB (motie Hermans) (+)	500	500	500	500	500
Corona (-)	-3.679	-912	-55	-40	-25
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**43.348**	**45.124**	**44.933**	**45.045**	**44.977**
w.v. Primair onderwijs	12.785	12.700	12.661	12.692	12.626
w.v. Voortgezet onderwijs	9.040	9.049	9.077	9.043	8.998
w.v. Middelbaar beroepsonderwijs	4.728	5.167	4.879	4.824	4.804
w.v. Hoger onderwijs	9.858	10.051	10.207	10.366	10.441
w.v. Onderzoek en wetenschapsbeleid	1.235	1.214	1.210	1.207	1.204
w.v. Studiefinanciering	3.503	4.776	4.723	4.704	4.687
w.v. Cultuur	991	983	989	1.003	1.005
w.v. Media	907	911	914	928	933
w.v. Apparaat	274	276	277	284	282
w.v. Overig	26	-4	-3	-5	-4

Toelichting
De begrotingen van de onderwijsartikelen volgen de leerlingen- of studentenraming.

Primair onderwijs
In het primair onderwijs (po) daalt het leerlingental sinds 2009. Dit komt doordat er minder kinderen worden geboren. Hierdoor dalen per saldo de uitgaven. Vanaf 2021 verwacht het CBS weer een toename in het aantal geboortes. De instroom van leerlingen zal daardoor vanaf 2026 naar verwachting toenemen. In het po loopt tot slot de reeks voor de aanpak van werkdruk verder op, naar 450 mln. euro structureel in 2025.

Voortgezet onderwijs
Het leerlingental in het voortgezet onderwijs (vo) volgt het primair onderwijs. De krimpende jonge bevolking resulteert in een lagere uitstroom van het po naar het vo, daardoor zal het leerlingental in het vo de komende jaren dalen. Dit leidt per saldo tot dalende uitgaven.

Middelbaar beroepsonderwijs
In het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is de verwachting dat het aantal studenten de komende jaren zal dalen. Er gaan minder leerlingen naar het vmbo (en meer naar het havo en vwo) waardoor de uitstroom van het vo naar het mbo naar verwachting daalt. Ook dit leidt per saldo tot dalende uitgaven.

Hoger onderwijs
Het aantal hoger onderwijs-studenten stijgt naar verwachting de komende jaren. In het hoger beroepsonderwijs (hbo) is daarbij wel de verwachting dat het aantal studenten vanaf 2024 zal dalen.

Onderzoek en wetenschapsbeleid
In het wetenschappelijk onderwijs stijgt het aantal studenten gedurende de volledige meerjarenperiode. Daarnaast worden er in het hbo en wo door de invoering van het studievoorschot extra middelen geïnvesteerd. De hoogte van deze middelen loopt voor beide op in de huidige meerjarenperiode, tot ca. 434 mln. euro in 2026. Vanaf 2026 is er ook een bezuiniging ingeboekt op de bekostiging van het hbo en wo, ter dekking van ICT-problematiek bij DUO en de financiële gevolgen van het intrekken van de wetswijziging op de Wet studiefinanciering. Dit loopt buiten de meerjarenperiode op tot ca. 267 euro mln.

Studiefinanciering
Meerjarig volgen de uitgaven aan studiefinanciering de studentenraming. De lagere uitgaven in 2022 zijn het gevolg van kasschuiven op het OV-contract met vervoersbedrijven voor het

optimaliseren van het kasritme van de Rijksoverheid. De ontvangsten nemen geleidelijk toe, doordat studenten de afgelopen jaren vaker en meer zijn gaan lenen.

Overig
Voor de post overig valt de stand voor het grootste deel van de jaren negatief uit, omdat onder deze post onder andere het artikel lesgelden is opgenomen. Op dit artikel zijn de ontvangsten hoger dan de uitgaven.

Financiën (Hoofdstuk 9B)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**7.329**	**6.395**	**6.236**	**6.387**	**5.192**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-249	-36	137	132	1.106
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**7.081**	**6.360**	**6.373**	**6.519**	**6.298**
w.v. Toeslagenherstel (excl. AP reservering en Rijksbreed)	1.088	37	0	0	0
w.v. Niet-belastingontvangsten	-947	-963	-978	-993	-1.006
w.v. Belastingen en Toeslagen (overig)	2.925	3.091	2.899	2.850	2.830
w.v. TenneT		490	960	1.120	1.270
w.v. Invest-NL	330	330	330	297	0
w.v. Invest-International	177	147	146	146	87
w.v. Douane	670	674	677	673	673
w.v. Financiën (overig)	2.838	2.554	2.339	2.426	2.444

Toelichting
De Financiën begroting wordt meerjarig beïnvloed door de ontwikkeling van de niet-belastingontvangsten. Hiernaast zullen er in de periode 2022 en verder, kapitaalstortingen plaatsvinden voor onder andere: TenneT, Invest-NL en Invest-International.

Verder zijn er tot en met 2023 incidentele middelen opgenomen voor de toeslagen hersteloperatie. In totaal is cumulatief 5,2 mld. euro geraamd (rijksbreed) voor herstel toeslagengedupeerden. In onderstaande tabel zijn de ramingen opgenomen per regeling. Dit is inclusief de reserveringen op de Aanvullende Post.

Financiën overig betreft o.a. de uitgaven voor het btw-compensatie fonds, dividenden ontvangsten en apparaatsuitgaven.

Tabel Budgettaire effecten Herstel toeslagen

In mln. + is hogere uitgaven	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Cum.
Totaal Herstel Toeslagen	**93**	**1.734**	**2.469**	**880**	**18**	**5**	**5.198**
Compensatie toeslagengedupeerden	93	1.242	753	140			2.228
Kindregelingen			440	220			660
Kwijtschelden publieke schulden (rijksbreed)		336	398	173	18	5	930
Kwijtschelden private schulden		136	343	60			540
Commissies		19	37	37			93
Niet-KOT			107	50			157
Ex-partnerregeling			390	200			590

Defensie (incl. DMF) (Hoofdstuk 10 en 66)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**12.027**	**11.759**	**11.624**	**11.575**	**11.368**
APB (motie Hermans) (+)	300	300	300	300	300
Corona (-)	-7	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**12.320**	**12.059**	**11.924**	**11.875**	**11.668**
w.v. Krijgsmachtonderdelen (Marine, Landmacht, Luchtmacht en Koninklijk Marechaussee)	3.416	3.449	3.437	3.407	3.408
w.v. DMO en DOSCO (ondersteunende organisaties)	1.696	1.676	1.666	1.670	1.656
w.v. Overige defensiebegroting (H10)	1.968	1.931	1.891	1.859	1.875
w.v. Materieel	3.468	3.294	3.662	3.680	3.538
w.v. Infrastructuur en Vastgoed	901	873	670	664	612
wv. IT	870	836	599	595	578

*DMO = Defensie Materieel Organisatie, DOSCO = Defensie Ondersteuningscommando

Toelichting

De uitgaven voor Defensie zijn onderverdeeld in de reguliere uitgaven en investeringsuitgaven. De reguliere uitgaven staan op Hoofdstuk 10 van de Rijksbegroting, de investeringsuitgaven zitten sinds 2021 in het Defensiematerieelbegrotingsfonds (DMF).

De totale Defensie-uitgaven laten een dalend verloop zien, dit was voor aanvang van Rutte III al het geval. De voornaamste oorzaken zijn verder enkele kasschuiven en het verloop van het budget voor het Nationaal Plan NAVO.

Tabel Defensie kasschuiven en Nationaal Plan NAVO

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Kasschuif RA middelen	300	300	300		
Kasschuif t.b.v. overprogrammering			-200	200	
Nationaal Plan NAVO	358	406	461	344	324
Totaal	**658**	**706**	**561**	**544**	**324**

Sinds het RA Rutte III is een aantal kasschuiven ter hoogte van 300 mln. doorgevoerd om de middelen in het juiste kasritme te zetten, doordat het beoogde investeringsritme niet gerealiseerd kon worden aan het begin van Rutte III. Dit jaar is er nog 200 mln. geschoven van 2024 naar 2025 om te voldoen aan de afspraken over de over- en onderprogrammering.

De reeks voor het Nationaal Plan NAVO die is toegekend in 2019 laat een fluctuerend verloop zien vanwege een grote incidentele investeringscomponent. Samen vormen dit de belangrijkste verklaringen voor het verloop van de begrotingsstanden van Defensie.

Infrastructuur en Waterstaat (incl. IF en DF) (Hoofdstuk 12)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**17.591**	**10.975**	**9.946**	**10.005**	**10.006**
APB (motie Hermans) (+)					
Omvorming ProRail tot ZBO (budgetneutraal)	-7.336				
Corona (-)	-112	-28			
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**10.143**	**10.947**	**9.946**	**10.005**	**10.006**
Mobiliteitsfonds	7.756	8.143	7.390	7.646	7.738
w.v. Spoorwegen	*2.150*	*2.241*	*1.958*	*1.948*	*1.932*
w.v. Hoofdwegennet	*2.982*	*3.494*	*3.116*	*3.182*	*2.853*
w.v. Hoofdvaarwegennet	*1.296*	*1.130*	*1.085*	*1.116*	*996*
w.v. Bijdrage vervoer Amsterdam, Rotterdam, Den Haag	*954*	*954*	*954*	*954*	*954*
w.v. Megaprojecten verkeer en vervoer	*456*	*451*	*396*	*615*	*844*
w.v. Overig Mobiliteitsfonds	*277*	*211*	*255*	*285*	*486*
w.v. Ontvangsten	*-359*	*-337*	*-374*	*-455*	*-328*
Deltafonds	1.160	1.568	1.340	1.217	1.216
w.v. Waterveiligheid	*568*	*703*	*623*	*365*	*516*
w.v. Overig Deltafonds	*760*	*1.009*	*861*	*991*	*858*
w.v. Ontvangsten	*-169*	*-144*	*-144*	*-140*	*-158*
Beleidsbegroting IenW	1.226	1.236	1.215	1.143	1.053
w.v. Opparaat	*341*	*329*	*322*	*310*	*310*
w.v. Overig IenW	*885*	*906*	*893*	*834*	*743*

Toelichting
De begroting van IenW toont een redelijk stabiel beeld in de meerjarenperiode, met variaties door programmering van grote investeringsuitgaven (ERTMS, Zuidasdok, Hoogwaterbescherming etc.). M.n. in 2023 zijn er hogere uitgaven door planning van uitgaven van diverse projecten.

Spoorwegen
Fluctuaties in latere jaren door variatie in kasritmes.

Hoofdwegennet
Fluctuaties hangen samen met de planning van uitgaven van diverse aanlegprojecten.

Hoofdvaarwegennet
Uitgaven dalen door lagere uitgaven op ontwikkelingsprojecten en DBFM-projecten.

Megaprojecten verkeer en vervoer
Hogere uitgaven in 2025 en 2026 hangen samen met aanleg ERTMS (treinbeveiliging) en Zuidasdok.

Waterveiligheid
Fluctuaties hangen samen met de planning van uitgaven voor het Hoogwaterbeschermingsprogramma.

Overig IenW
De daling in dit budget wordt voornamelijk veroorzaakt door de Klimaatmiddelen op de IenW-begroting, deze lopen voor een deel t/m 2025.

Economische Zaken en Klimaat (Hoofdstuk 13)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**2.931**	**2.338**	**2.085**	**1.658**	**2.128**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-720	-145	5	213	46
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**2.211**	**2.194**	**2.090**	**1.871**	**2.173**
w.v. Projecten NGF	81	56	34	13	
w.v. Uitgaven Toekomstfonds	204	186	181	161	152
w.v. SDE	3.341	3.781	3.849	3.731	3.665
w.v. ODE	-2.692	-2.838	-3.062	-3.198	-2.983
w.v. Overige klimaatsubsidies	817	697	645	580	546
w.v. Saldo ontv./uitg. Groningen*	-87	244	327	241	287
w.v. Apparaatsuitgaven	302	301	300	295	297
w.v. Overig**	244	-232	-183	47	209

*De kosten voor de schadeafhandeling Groningen worden grotendeels doorbelast aan de NAM. Door vertraging in de ontvangsten van NAM voor de schadeafhandeling is sprake van een overloop in ontvangsten. Daardoor is het saldo van ontvangsten en uitgaven in 2022 negatief.
**De reeks overig betreft het saldo van ontvangsten en uitgaven van de overige onderdelen van de EZK-begroting. In 2023 en 2024 overstijgen de ontvangsten de uitgaven, wat resulteert in een negatieve stand. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door geplande onttrekkingen aan de begrotingsreserve duurzame energie en klimaattransitie, die als ontvangsten worden geboekt, en hogere ETS-ontvangsten.

Toelichting
Het Toekomstfonds op de EZK-begroting kent een 100% eindejaarsmarge. Dit leidde afgelopen jaren tot jaarlijks ca. 100 mln. aan doorgeschoven onderuitputting.

In totaal is cumulatief 8,4 mld. euro geraamd (rijksbreed) voor schade en versterken Groningen. In onderstaande tabel zijn de ramingen weergeven. Dit betreffen uitgaven op de begroting van BZK, EZK en reserveringen op de Aanvullende Post.

Tabel Raming totale kosten schade en versterken Groningen

	In mln. + is hogere uitgaven	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	cum.
1	Raming schade (2+3)	1.199	929	388	248	71	70	69	2.973
2	*Waarvan excl. btw*	*1.171*	*907*	*377*	*244*	*69*	*68*	*67*	*2.902*
3	*Waarvan btw*	*28*	*22*	*11*	*4*	*2*	*2*	*2*	*71*
4	Raming versterken (5+6)	400	831	831	831	831	831	831	5.386
5	*Waarvan excl. btw*	*344*	*726*	*726*	*726*	*726*	*726*	*726*	*4.700*
6	*Waarvan btw*	*56*	*105*	*105*	*105*	*105*	*105*	*105*	*686*
7	**Totale raming schade en versterken (1+4)**	**1.599**	**1.760**	**1.219**	**1.079**	**902**	**901**	**900**	**8.359**
8	Totale raming excl. btw (2+5)	1.515	1.633	1.103	970	795	794	793	7.602
9	Totale btw schade en versterken (3+6)	84	127	116	109	107	107	107	757

Voor verdere toelichting, zie bijlage 20.2 Groningen: schade en versterken van de Miljoenennota 2022.

Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (incl. DGF) (Hoofdstuk 14)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**1.727**	**1.396**	**1.298**	**1.336**	**1.244**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-1	-1	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**1.726**	**1.395**	**1.298**	**1.336**	**1.244**
w.v. Land- en tuinbouw	490	146	104	146	135
w.v. Natuur, visserij en gebiedsgericht werken	416	481	455	444	390
w.v. Kennis en innovatie	232	226	215	206	205
w.v. Uitvoering en toezicht	412	400	386	387	380
w.v. Apparaat	145	128	126	124	124
w.v. Overig (DGF + onverdeeld)	30	14	12	30	11

Toelichting
Van 2022 naar 2026 is er sprake van een daling van ca. 483 mln. euro. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling in de budgetten voor stikstof binnen het artikel land- en tuinbouw.

Land- en tuinbouw
Binnen de land- en tuinbouw is het budget in 2022 incidenteel hoger vanwege de maatregel gerichte opkoop (250 mln.) en saneringsregeling varkenshouderijen (71 mln.).

Natuur, visserij en gebiedsgericht werken
Binnen het artikel Natuur, visserij en gebiedsgericht werken zijn er twee ontwikkelingen: het Programma Natuur loopt na 2022 op met 50 mln. en tegelijkertijd lopen de subsidies voor natuur van 2024 tot en met 2026 af met 40 mln.

Uitvoering en toezicht
De daling binnen uitvoering en toezicht wordt veroorzaakt doordat de demping van de NVWA-retributies voor het bedrijfsleven incidenteel gefinancierd is tot en met 2023.

Sociale Zekerheid (Hoofdstuk 15 en 40)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**89.703**	**88.151**	**89.188**	**90.773**	**92.260**
APB (Motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-2.924	-306	137	100	69
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**86.779**	**87.845**	**89.325**	**90.873**	**92.329**
w.v. AOW	42.412	42.686	43.181	44.153	45.185
w.v. Overige oudedagsvoorziening	1.049	1.058	1.071	1.096	1.122
w.v. IVA	3.731	4.018	4.297	4.536	4.745
w.v. WGA	3.497	3.672	3.838	3.989	4.114
w.v. Wajong	3.471	3.487	3.506	3.571	3.588
w.v. Overige arbeidsongeschiktheid	3.797	3.600	3.371	3.129	2.895
w.v. Bijstand	6.447	6.500	6.715	6.875	6.974
w.v. WW	4.229	4.369	4.672	4.906	4.964
w.v. Overige werkloosheid, bijstand en participatie	820	843	874	906	909
w.v. Kindregelingen	8.562	8.482	8.471	8.473	8.516
w.v. Ziektewet	1.958	1.981	2.006	2.031	2.049
w.v. Verlofregelingen en overige ziekte	1.715	2.004	2.049	2.087	2.125
w.v. Uitvoeringskosten	2.605	2.637	2.679	2.697	2.704
w.v. Overig	2.485	2.510	2.594	2.423	2.438

*Exclusief loon- en prijsbijstelling

Toelichting

AOW en overige oudedagsvoorziening

De stijgende levensverwachting en de vergrijzing leiden de komende jaren tot een toename van het aantal AOW-gerechtigden en daarmee tot een stijging van de verwachte uitgaven aan de AOW. De toename van de uitgaven wordt de komende jaren gedempt door de stapsgewijze verhoging van de AOW-gerechtige leeftijd naar 67 jaar.

Arbeidsongeschiktheid

De geleidelijke verhoging van de AOW-leeftijd en de hogere arbeidsparticipatie bij ouderen zorgt voor een stijging van de uitgaven aan arbeidsongeschiktheid.

Bijstand en WW

De stijging van uitgaven aan de WW en bijstand is met name het gevolg van de conjuncturele ontwikkeling. Het CPB verwacht een stijging van de werkloosheid vanaf 2021 naar het evenwichtsniveau in 2026. Dit leidt tot een stijging van het budget. Daarnaast zorgen eerdere beleidswijzigingen voor een stijging, zoals de invoering van de Participatiewet, de verhoging van de AOW-leeftijd en de WW-duurverkorting.

Kindregelingen

De grootste posten zijn de kinderbijslag (AKW) en het kindgebonden budget (WKB). De uitgaven AKW dalen licht tot en met 2024. In de jaren daarna nemen de uitgaven AKW licht toe. Dit komt door demografische ontwikkelingen. Voor de Kinderopvangtoeslag geldt dat, na een daling in 2023 die vooral samenhangt met een oplopende werkloosheid, de uitgaven in latere jaren naar verwachting geleidelijk toenemen. Dit komt met name door een stijging van het aantal kinderen op de dagopvang als gevolg van de demografische ontwikkeling.

Ziektewet, verlofregelingen en overig ziekte

De uitgaven aan artikel 6 nemen vanaf 2022 toe als gevolg van de invoering van een financiële tegemoetkoming voor slachtoffers van beroepsziekten veroorzaakt door blootstelling aan gevaarlijke stoffen (TSB). Het streven is dat de regeling per juli 2022 van start gaat. Hierdoor komen de uitgaven vanaf 2023 hoger uit dan in 2022. Daarnaast wordt de stijging van de uitgaven verklaard door de invoering van betaald ouderschapsverlof per augustus 2022.

Uitvoeringskosten
De uitvoeringskosten nemen vanaf 2022 met name toe door de middelen die worden ingezet ter verbetering van de dienstverlening en de informatiehuishouding van het UWV in kader van de kabinetsreactie op het eindrapport van de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag. Naast deze beleidsmatige ontwikkelingen volgen de uitvoeringskosten de ontwikkelingen in de moederwetten die de uitvoeringsorganisaties uitvoeren. Dit betekent dat de stijgingen en dalingen van onder andere de WW, ZW, WGA, Anw en AOW doorwerken in de uitvoeringskosten.

Overig
Onder overig vallen onder andere de uitgaven aan de Algemene Nabestaandenwet (Anw), aan Integratie en maatschappelijke samenhang en de apparaatskosten. De uitgaven aan Integratie en maatschappelijke samenhang nemen af vanwege de verwachte afnemende asielinstroom. Dat is van invloed op de uitgaven voor voorinburgering, het leenstelsel en inburgeringsvoorzieningen bij gemeenten, evenals op kleinere posten zoals uitvoeringskosten DUO. Daarnaast nemen de uitgaven aan de Remigratieregeling meerjarig af, doordat de aanscherping van de Remigratiewet in 2014 nu zichtbaar begint te worden en omdat de regeling vanaf 2025 sluit voor nieuwe aanvragen.

Zorg (Hoofdstuk 16 en 41)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)*	**89.097**	**89.035**	**90.339**	**92.357**	**94.542**
APB (motie Hermans) Verhoging zorgsalarissen incl. zorgtoeslag (+)	665	693	723	754	787
Corona (-)	-2.153	-466	-10	-2	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**87.608**	**89.262**	**91.052**	**93.109**	**95.330**
w.v. Zvw	52.926	52.373	52.346	52.346	52.335
w.v. Zvw groeiruimte	0	1.248	2.333	3.380	4.471
w.v. Eigen risico Zvw	-3.237	-3.379	-3.530	-3.682	-3.836
w.v. Wlz	29.345	29.325	29.341	29.339	29.362
w.v. Wlz en Wmo groeiruimte	1	817	1.738	2.665	3.641
w.v. Eigen betalingen Wlz	-2.073	-2.113	-2.181	-2.245	-2.313
w.v. Verhoging zorgsalarissen (excl. zorgtoeslag)	594	621	649	679	711
w.v. Zorgtoeslag	5.618	6.024	6.359	6.731	7.091
w.v. Overig (VWS-begroting)	4.434	4.346	3.997	3.895	3.868

*Exclusief loon- en prijsbijstelling, inclusief zorgtoeslag.

Nationaal Groeifonds (Hoofdstuk 19)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**2.137**	**3.177**	**4.216**	**4.236**	**3.233**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**2.137**	**3.177**	**4.216**	**4.236**	**3.233**
w.v. Voorwaardelijke toegekende projecten	49	85	108	102	42
w.v. Nog onverdeeld	2.050	3.038	4.038	4.064	3.143
w.v. Apparaatsbudget	6	6	6	6	6
w.v. Toegekend loon- en prijscompensatie	32	48	65	65	43

Toelichting
Voor het Nationaal Groeifonds (NGF) is cumulatief 20 mld. (exclusief loon- en prijscompensatie) beschikbaar tot en met 2028. Het betreft een niet-structureel budget.

Op de NGF-begroting staan kasreeksen geraamd voor projecten waaraan voorwaardelijk middelen zijn toegekend. De bestuurlijke afspraak is dat zij deze middelen tot hun beschikking krijgen wanneer projecten aan de gestelde voorwaarden kunnen voldoen.

Gemeentefonds (incl. accres) (Hoofdstuk 50 en 60)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**35.893**	**34.492**	**35.101**	**36.025**	**37.122**
APB (motie Hermans) (+)	80	80	80	80	80
Corona (-)	103	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**35.870**	**34.572**	**35.181**	**36.105**	**37.202**
w.v. Algemene Uitkering, overig	28.617	28.515	28.377	28.236	28.232
w.v. Algemene Uitkering, aanvullende jeugdzorgmiddelen	1.605				
w.v. Algemene Uitkering, incidenteel schrappen oploop opschalingskorting	270				
w.v. Decentralisatie- en Integratie-uitkeringen	5.080	4.934	4.881	4.815	4.763
w.v. Geraamd accres		741	1.452	2.463	3.489
w.v. Reservering BCF	296	379	468	590	715
w.v. Kosten financiële verhoudingswet	2	2	2	2	2

Toelichting

Aanvullende jeugdzorgmiddelen

In de GF-projecties zijn vanaf 2023 nog geen extra middelen opgenomen voor de jeugdzorgproblematiek. Er ligt een zwaarwegend advies van de Commissie van Wijzen om een set maatregelen te nemen en vanuit het Rijk het resterende tekort aan te vullen. Tenzij aanvullende maatregelen worden genomen gaat het om een bedrag van 1,45 mld. in 2023 aflopend tot ca. 800 mln. structureel wat nog zou moeten worden toegevoegd aan het Gemeentefonds.

Tabel Tekorten Jeugdzorg (op basis van oordeel CvW)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026	Struc
Resterend tekort jeugdzorg	1.314	1.454	1.365	1.258	867	811

**Het tekort in de tabel is in constante prijzen 2022.*

Opschalingskorting

Het GF is bij formatie Rutte II gekort vanwege veronderstelde opschaling (minder gemeenten). Onderstaand reeks betreft de actueel ingeboekte besparingsreeks.

Tabel Opschalingskorting gemeentefonds

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Actuele reeks incl. bevriezing 2020/2021/2022	300	700	835	975	975

Geraamd accres

Het bedrag dat nog op hoofdstuk 60 (Accres gemeentefonds) staat is het geraamde bedrag op basis van de normeringssystematiek voor toekomstige jaren. De normeringssystematiek houdt in dat het gemeentefonds actueel meegroeit met de ontwikkeling van de Rijksuitgaven (zowel volume als prijs), dit wordt de zogenoemde trap-op-trap-af genoemd.

Afgelopen jaar zijn er twee uitzonderingen op deze systematiek gemaakt (afgezien van de uitgaven voor de steunpakketten). De verhoging van de SDE-reservering is buiten het uitgavenplafond geboekt en heeft daarmee geen accreseffect. Daarnaast heeft het kabinet besloten geen accres toe te kennen aan het gemeente- en provinciefonds voor het aanvullende pakket aan uitgaven n.a.v. motie Hermans.

Provinciefonds (incl. accres) (Hoofdstuk 51 en 61)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**2.583**	**2.644**	**2.707**	**2.799**	**2.904**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**2.583**	**2.644**	**2.707**	**2.799**	**2.904**
w.v. Algemene Uitkering	2.488	2.479	2.469	2.460	2.461
w.v. Decentralisatie-uitkeringen	53	53	53	51	51
w.v. Geraamd accres	0	60	121	208	297
w.v. Reservering BCF	42	53	64	80	95
w.v. Kosten Financiële verhoudingswet	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Toelichting

Decentralisatie-uitkeringen

De aflopende reeks Decentralisatie-uitkeringen wordt grotendeels verklaard door diverse decentralisatie-uitkeringen die tijdelijk van aard zijn en aflopen.

Opschalingskorting

Het PF is bij formatie Rutte II gekort vanwege veronderstelde opschaling (minder gemeenten). Onderstaand reeks betreft de actueel ingeboekte besparingsreeks.

Tabel Opschalingskorting provinciefonds

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026	Struc
Totale korting	45	55	65	75	75	75

Geraamd accres

Het bedrag dat nog op hoofdstuk 61 (Accres provinciefonds) staat is het geraamde bedrag op basis van de normeringssystematiek voor toekomstige jaren. De normeringssystematiek houdt in dat het gemeentefonds actueel meegroeit met de ontwikkeling van de Rijksuitgaven (zowel volume als prijs), dit wordt de zogenoemde trap-op-trap-af genoemd.

Aanvullende post (Hoofdstuk 86)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**5.330**	**3.759**	**2.463**	**1.561**	**1.502**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	-1.285	-381	-4	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**4.044**	**3.377**	**2.459**	**1.561**	**1.502**
w.v. Reservering middelen Klimaat	1.411	1.051	1.132	449	448
w.v. Reservering middelen Stikstof	389	528	395	202	298
w.v. Reservering middelen Toeslagen*	1.145	750	0	0	0
w.v. Reservering middelen Groningen beleidsmatig	470	466	316	177	77
w.v. Reservering middelen Groningen ombouw laagcalorisch naar hoogcalorisch	20	55	0	0	0
w.v. Reservering middelen Informatiehuishouding en dienstverlening (POK)	133	141	256	264	267
w.v. Reservering middelen woningbouw	100	100	100	100	100
w.v. Reservering middelen IPCEI	40	70	85	105	0
w.v. Overige reserveringen	338	217	176	266	313

*Bij de toeslagenhersteloperatie wordt gewerkt aan een herijking van de aanpak en oplossingen voor andere gedupeerden (ex-partners, kinderen en gedupeerden bij andere toeslagen). Hierna zullen de middelen in het juiste ritme worden gezet en worden overgemaakt naar de begroting.

Toelichting

Klimaat

Voor Klimaat betreft dit grotendeels de reserveringen die dit kabinet deze augustusbesluitvorming heeft uitgetrokken voor de aanpak van de Klimaatcrisis, in afwachting van verdere uitwerking.

Stikstof

Voor stikstof gaat dit om reserveringen die vorig jaar zijn gedaan voor de aanpak van stikstof, en een reservering voor de commissie Hordijk.

Reservering loon- en prijsbijstelling en afrondingsverschillen (Hoofdstuk 80, 81, 83 en deels hoofdstuk 40 en 41)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**6.222**	**12.445**	**19.192**	**26.301**	**33.519**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**6.222**	**12.445**	**19.192**	**26.301**	**33.519**
w.v. Prijsbijstelling	865	1.579	2.257	2.915	3.540
w.v. Arbeidsvoorwaarden	1.513	3.055	4.799	6.585	8.286
w.v. Koppeling uitkeringen	249	579	995	1.448	1.907
w.v. Loon- en prijsbijstelling zorg	2.348	4.452	6.693	9.067	11.589
w.v. Loon- en prijsbijstelling sociale zekerheid	1.247	2.779	4.448	6.285	8.196

Toelichting

Prijsbijstelling

Op de aanvullende post Prijsbijstelling worden de middelen gereserveerd die worden gebruikt om de prijsgevoelige uitgaven op de diverse begrotingen te compenseren voor de prijsontwikkeling. Deze compensatie wordt jaarlijks van deze aanvullende post overgeboekt naar de departementale begrotingen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat voor elk jaar een tranche wordt gereserveerd om de begrotingsuitgaven (zoals deze op de afzonderlijke begrotingen zijn opgenomen) van constante naar lopende prijzen te brengen.

Arbeidsvoorwaarden

Op de aanvullende post Arbeidsvoorwaarden worden middelen gereserveerd die nodig zijn om de loongevoelige uitgaven op de Rijksbegroting, Sociale Zekerheid en Zorg op het uitgavenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat jaarlijks een structurele reservering wordt opgenomen om de begrotingsuitgaven (zoals deze op de afzonderlijke begrotingen zijn opgenomen) van constante naar lopende prijzen te brengen.

Koppeling uitkeringen

Op hoofdstuk 83 Koppeling Uitkeringen staan de ramingen van de uitgaven voor de indexering van de begrotingsgefinancierde sociale-zekerheidsuitgaven. De uitgaven op de artikelen worden geactualiseerd naar aanleiding van aanpassingen van de WKA-index (Wet koppeling met afwijkingsmogelijkheden), door wijzigingen in prijsontwikkeling en door grondslageffecten bij de uitkeringen en programma-uitgaven. Aanpassingen van de WKA-index en prijsontwikkeling zijn gebaseerd op de economische raming van het CPB. De uitgaven betreffen jaarlijkse tranches voor de komende vijf jaar, dit verklaart de oploop op de verschillende artikelen.

Loon- en prijsbijstelling zorg en sociale zekerheid

Dit betreft de loon- en prijsbijstelling van hoofdstuk 40 en 41.

Internationale samenwerking (Hoofdstuk 5 en 17)

In mln. + is hogere uitgaven	2022	2023	2024	2025	2026
Miljoenennotastand (netto uitgaven)	**15.027**	**15.385**	**15.824**	**16.427**	**16.795**
APB (motie Hermans) (+)	0	0	0	0	0
Corona (-)	0	0	0	0	0
Totale begrotingsstand (excl. Corona)	**15.027**	**15.385**	**15.824**	**16.427**	**16.795**
w.v. EU-afdrachten	8.892	8.906	9.182	9.527	9.660
w.v. ODA (HGIS)	4.777	5.057	5.236	5.464	5.674
w.v. non-ODA (HGIS)	1.357	1.421	1.405	1.436	1.462

Toelichting
De reeks Internationale Samenwerking bestaat uit de EU-afdrachten en HGIS-uitgaven (Homogene Groep Internationale Samenwerking). De EU-afdrachten worden verantwoord op de BZ-begroting; de HGIS-uitgaven bestaat uit Official Development Assistance (ODA) en non-ODA en staan verspreid over meerdere begrotingen, voornamelijk op die van BZ en BHOS.

EU-afdrachten
De omvang van EU-afdrachten volgt uit het MFK-akkoord tussen EU-lidstaten en het Europees Parlement. Dit akkoord loopt tot en met 2027. De uitgaven kennen een stijgend verloop en volgen grosso modo de reële economische groei en de ontwikkeling van het prijspeil. De omvang van de EU-afdrachten is enigszins onzeker, omdat ontwikkelingen rond het EU-klimaatbeleid (Fit for 55) en douaneheffingen (Traditionele Eigen Middelen) voor hogere afdrachten kunnen zorgen. Ook leiden verschillen in groei tussen lidstaten onderling tot (doorgaans relatief beperkte) bijstellingen.

HGIS -ODA
In het RA Rutte III is afgesproken dat de uitgaven aan Official Development Assistance (ODA) 0,7 procent van het bruto nationaal inkomen (bni) minus 1,4 mld. euro bedragen. Hierdoor volgen de ODA-uitgaven het geraamde bni en lopen de uitgaven in de tijd op.

HGIS-non-ODA
De HGIS-non ODA uitgaven bestaan onder andere uit de uitgaven voor het postennetwerk, budget voor internationale veiligheid (BIV) en uitgaven voor het versterken van de Nederlandse handels- en investeringspositie. De non-ODA-uitgaven binnen de HGIS volgen de geraamde prijsontwikkeling van het bbp, wat de gehele oploop verklaart (m.u.v. een incidentele reservering van 53 mln. in 2023 t.b.v. renovatie Vredespaleis).

U heeft op 25 oktober via de minister van Financiën advies gevraagd aan De Nederlandsche Bank, het Centraal Planbureau en het ministerie van Financiën over hoe om te gaan met grote onvoorziene omstandigheden en calamiteiten zoals de Corona crisis, waarbij een balans gevonden moet worden tussen flexibiliteit en verantwoord en ordentelijk begrotingsbeleid.

Kern van het advies
Het verleden leert dat zich zeer exceptionele situaties kunnen voordoen buiten de normale conjuncturele schommelingen waarbij het verstandig is om bepaalde uitgaven- of inkomstenmaatregelen uit te zonderen van de reguliere begrotingskaders en besluitvorming. Ook in uitzonderlijke situaties zou het reguliere, trendmatig begrotingsbeleid het uitgangspunt moeten blijven. We adviseren uitzonderingen op dit beleid alleen toe te passen in acute, onvoorziene situaties, die een tijdelijk karakter hebben en tot zeer omvangrijke schade aan de economie en/of het financiële stelsel kunnen leiden. Hierbij is een parallel te leggen bij het inwerking laten treden van de algemene ontsnappingsclausule in EU verband. Het uitzonderen van specifieke noodmaatregelen van het reguliere budgettaire kader zou tijdelijk van aard moeten zijn en onder stringente voorwaarden te gebeuren.

Omdat een dergelijke omstandigheid niet voorzienbaar is en iedere crisis anders is, adviseren we niet op voorhand inhoudelijk vast te leggen wanneer en zo ja hoe gereageerd moet worden binnen of buiten de financiële kaders.

Qua proces kan wel vastgelegd worden dat de minister van Financiën in uitzonderlijke crisissituaties, zoals het geval bij de coronacrisis, een voorstel kan doen aan de Ministerraad om bepaalde noodmaatregelen buiten de begrotingskaders te laten vallen. Deze zouden te allen tijde tijdelijk van karakter moeten zijn en kennen een apart besluitvormingsproces waarbij betrokkenheid van het parlement geborgd is. Op alle reguliere posten zouden de begrotingsregels en het begrotingsproces van kracht moeten blijven.

Het belang van trendmatig begrotingsbeleid
Om ervoor te zorgen dat er daadwerkelijk keuzemogelijkheden in het begrotingsproces tegen elkaar afgewogen kunnen worden, is een belangrijk uitgangspunt dat er één (hoofd)besluitvormingsmoment is in het voorjaar waarop besloten wordt over de beleidsmatige prioriteiten en de vertaling daarvan in de uitgaven. Er kan voor worden gekozen om de inkomstenbesluiten naar het voorjaar te halen. Dat betekent echter dat het koopkrachtbeeld niet in augustus alsnog kan worden bijgesteld via inkomstenbesluiten. Eén (hoofd)besluitvormingsmoment zorgt voor stabiliteit en voorkomt dat de begroting continu wordt bijgesteld. Bovendien is er zo voldoende tijd voor een goede voorbereiding en invoering van maatregelen.

Ongeacht het economisch tij is beheersing van de begroting belangrijk. Beheersing van de overheidsfinanciën betekent dat een kabinet de ontwikkeling van inkomsten en uitgaven zelf in de hand houdt. Dat kan door aan het begin van een kabinetsperiode duidelijke afspraken te maken over hoeveel er per jaar maximaal mag worden uitgegeven (het uitgavenplafond) en hoe hoog de lastenontwikkeling per jaar moet zijn (het inkomstenkader). Dit dwingt tot keuzes die bijdragen aan doelmatig beleid.

De begrotingsregels houden rekening met 'reguliere' conjuncturele schommelingen
De huidige begrotingsregels zijn zo ingericht dat de gevolgen van conjuncturele schommelingen in de economie kunnen worden geaccommodeerd binnen de begroting. Deze automatische stabilisatie verloopt vooral via de inkomstenkant van de begroting. De automatische stabilisatoren zijn effectief gebleken in het dempen van economische schokken. Meer nog dan specifieke noodmaatregelen zijn de effecten van automatische stabilisatoren direct (tijdig), doelgericht en tijdelijk. Naar aanleiding van crisisbestrijding zijn conjunctuurgevoelige uitgaven, zoals werkloosheidsuitkeringen, bijstand en loon- en prijsontwikkeling daarom buiten het uitgavenplafond gezet. Hierdoor kunnen deze uitgaven, net als de belastinginkomsten, mee-ademen met de economie en dragen ze bij aan stabiliserend begrotingsbeleid. De begrotingsregels

bieden daarmee flexibiliteit om ook een reguliere neergang in de economische conjunctuur te kunnen absorberen.

In uitzonderlijke situaties is dat niet voldoende gebleken
Tegelijk leert het recente verleden dat zich crisissituaties kunnen voordoen buiten de normale conjuncturele schommelingen waarbij het verstandig is om bepaalde posten buiten de reguliere regels van dekking te laten vallen en besluitvorming anders te organiseren. Zo zijn tijdens de Kredietcrisis van 2008-2009 alle kosten en opbrengsten van interventies in de financiële sector die als doel hadden om het financiële systeem stabiel te houden als niet relevant voor het uitgavenplafond aangemerkt. Bij de daaropvolgende Eurocrisis zijn ook de kosten en opbrengsten van maatregelen gericht op de financiële stabiliteit van het Eurogebied aangemerkt als niet relevant voor het uitgavenplafond. Ten slotte gold gedurende de coronacrisis voor de steun- en herstelmaatregelen dat deze ten laste van het saldo liepen en besluitvorming hierover niet gebonden was aan één hoofdbesluitvormingsmoment.

Wanneer zijn er uitzonderingen op de reguliere begrotingsregels
Wij adviseren om uitzonderingen op de gangbare begrotingsregels alleen in extreme situaties met een tijdelijk karakter toe te passen, zoals bij de bovengenoemde crises. Daarbij is het van belang dat uitzonderingen zo een zo kort mogelijke duur hebben. Complicerende factor hierbij is dat crises een fundamenteel divers karakter hebben. Het medicijn voor de ene crisis kan het omgekeerde effect hebben op een andere. Een (publieke) schuldencrisis vraagt om andere maatregelen dan de coronacrisis. Het bij voorbaat vaststellen van kaders voor uitzonderingen is dus ingewikkeld.

Het is daarom belangrijk om uitzonderingen te beperken tot een onvoorziene externe omstandigheid, waarbij risico's bestaan voor het economische of financiële systeem, waarbij direct en fors ingrijpen van de Staat noodzakelijk is en waarbij de uitgaven redelijkerwijs niet binnen de bestaande begroting kunnen worden opgevangen. Uitdagingen die meer te voorzien zijn en een lange termijn karakter hebben, zoals bijvoorbeeld stikstof, klimaat en woningmarkt passen niet in deze categorie. Middelen ten aanzien van deze opgaven dienen in de reguliere begrotingskaders die het kabinet vaststelt te worden ingepast.

Indien op een *ad hoc* basis bij een onvoorziene omstandigheid de wens voor een uitzondering bestaat kunnen de Europese begrotingsregels en diens algehele ontsnappingsclausule als richtsnoer dienen: ten tijde van de coronacrisis heeft de Europese Commissie, samen met de Raad, de algemene ontsnappingsclausule geactiveerd om rekening te houden met de ernstige economische omstandigheden en daarmee ruimte te bieden aan ondersteunend begrotingsbeleid. In geval van een ernstige economische recessie kan dan (tijdelijk) afgeweken worden van de grenswaarden van de Europese begrotingsregels. Zulke besluiten kunnen aanleiding zijn voor de nationale budgettaire besluitvorming om uitzonderingen te maken ten behoeve van crisisbestrijding.

Tot slot
De mogelijkheden om discretionaire maatregelen in buitengewone omstandigheden te kunnen nemen zijn mede afhankelijk van de schokbestendigheid van de begroting. Het opnemen van een degelijk financieel kader bij het regeerakkoord, en het vervolgens handhaven van die afspraken, zorgt ervoor dat er buffers voorhanden zijn om ook toekomstige crises op te kunnen vangen.

Hoogachtend,

Mede namens Klaas Knot (President Nederlandsche Bank) en Pieter Hasekamp (Directeur Centraal Planbureau),

Bas van den Dungen (Secretaris-Generaal ministerie van Financiën, voorzitter Studiegroep Begrotingsruimte)

Financieel kader kabinetsformatie **7 oktober 2022**

Verzocht is om scenario's voor de overheidsfinanciën en incidentele opgaven in beeld te brengen.

Advies Studiegroep Begrotingsruimte

- De Studiegroep Begrotingsruimte adviseert dat er per saldo geen ruimte is voor extra uitgaven of lastenverlichting. Structurele uitgavenverhogingen of belastingverlagingen zijn alleen mogelijk als daar structurele uitgavenverlagingen of belastingverhogingen tegenover staan.
- De Studiegroep adviseert ook om alle uitgaven integraal tegen elkaar af te wegen. Dit betekent dat alle incidentele en structurele uitgaven onder het uitgavenplafond vallen zodat onvoorziene meevallers, tegenvallers of wensen ook worden afgewogen tegen andere uitgaven.

Kerngegevens overheidsfinanciën na pakket APB	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
EMU-schuld	57,8%	57,2%	56,3%	55,6%
EMU-saldo	-2,5%	-1,3%	-0,8%	-0,8%
Structureel saldo	-2,8%	-1,6%	-1,0%	-0,8%

Financiële ruimte in mld. euro's in scenario's	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**Struc.**
SBR-advies					0
Incidentele ruimte in RRF	*1,5*	*1,5*	*1,5*	*1,5*	
Incidentele ruimte in NGF	*2*	*3*	*4*	*4*	
Incidenteel ingroeien naar de 60%-grens in 2025*	5	10	13	15	
Schuld structureel stabiliseren op 60%**	2	5	8	10	10
Schuld structureel stabiliseren op 60% met 1% rente**	1	3	4	5	5
Op MTO (-0,5%) in 2025				0	0
Op MTO (-1,0%) in 2025***				2,2	2,2

* In de periode 2022-2025 is er cumulatief 43 mld. ruimte tot 60%.

** Om de staatsschuld ook op lange termijn te stabiliseren, kan de volgende vuistregel gehanteerd worden: Het saldo waarop de staatsschuld stabiliseert = (Staatsschuld * nominale groei) – rentebetalingen. Bij huidige ramingen is dat 60%*3%=1,8%. Hiervan is 0,7% al belast door het structureel saldo, dus is nog 1,1% extra ruimte over. Dit komt ongeveer op 10 miljard de komende jaren. Hierbij is aangenomen dat het rentetarief 0% is (bij 1% is er ongeveer 5 miljard ruimte). Kanttekening is ook dat autonome groei in de uitgaven (bijv. zorg) en rentestijgingen niet in deze berekening zitten. Inverdieneffecten zijn hier niet meegenomen. Deze optie staat op gespannen voet met de preventieve arm van het SGP.

*** Om te voldoen aan preventieve arm SGP, zou de MTO komend voorjaar wel moeten worden aangepast.

Europese Regels

- Nederland bevindt zich onder de 3%- en 60%-norm voor de komende jaren dus valt niet onder de correctieve arm. Voor wat betreft de preventieve arm gelden de MTO-norm en de uitgavenregel. Nederland zit de komende jaren met het structureel saldo nog boven het MTO, maar beweegt daar wel met een voldoende hoge snelheid naar toe.
- De Commissie hanteert wel een marge van 0,25%-punt bij de handhaving van de MTO-norm. Bovendien zou de MTO komend voorjaar aangepast kunnen worden naar -1%. Dit biedt in 2025 2,2 miljard budgettaire ruimte.

Mogelijkheden voor financiële ruimte tijdens kabinetsperiode

- De Studiegroep Begrotingsruimte adviseert een besluitvormingsenveloppe. Er moet dan aan het begin van de kabinetsperiode budgettaire ruimte worden gereserveerd, bij voorkeur gekoppeld aan specifieke doelen aan de lasten- of uitgavenkant.
- Ook adviseert de Studiegroep Begrotingsruimte flexibele jaargrenzen in te stellen voor investeringen zodat ruimte ontstaat om investeringsgelden tussen jaren te schuiven.

Begrotingsfondsen zijn EMU-saldorelevant

- Voor het EMU-saldo maakt het niet uit of uitgaven via de reguliere manier plaatsvinden of via een fonds. De uitgaven van een fonds zijn namelijk ook EMU-saldorelevant op het moment dat er uitgaven uit het fonds voortvloeien. Daarnaast verhoogt het op de voorhand lenen van geld voor een fonds wel direct de EMU-schuld voor nu en komende jaren.

- De berichtgeving over fondsen suggereert dat de overheid door het lenen van grote sommen geld vooraf profiteert van de huidige lage rentestand. Hierbij moet worden bedacht dat het aanhouden van financiële middelen in een fonds geld kost: DNB rekent momenteel een negatieve rente van 0,5%. Voor fondsen zoals het Nationaal Groeifonds wordt mede daardoor het geld pas geleend op het moment dat het ook daadwerkelijk wordt uitgegeven.
- Op uitgaven via begrotingsfondsen zijn dan ook de begrotingsregels van toepassing, zowel nationale als Europese. Een fonds kan daarom ook niet 'buiten de begroting worden geplaatst'.
- Een fonds is slechts een instrument, en draagt deze uit zichzelf niet bij aan het halen van beleidsdoelen. De effectiviteit hangt daarom altijd af van de onderliggende maatregelen.

Appreciatie incidentele middelen
Structurele uitdagingen vragen om structurele middelen. Alleen bij uitzonderingen is incidenteel beleid mogelijk (zie CPB). Daarnaast is het vaak lastig om – o.a. door een krappe arbeidsmarkt – uitgaven op korte termijn weg te zetten. Dit bleek ook in de vorige kabinetsperiode.

In hoeverre kan Stikstof worden gezien als incidentele opgave?
- Het terugbrengen van de stikstofuitstoot om te voldoen aan de doelen uit de stikstofwet vereist een langjarige aanpak. Kernelementen zijn gerichte en verplichte opkoop van boerenbedrijven met op termijn een normering/stikstofheffing als stok achter de deur. Om de precieze benodigde bedragen te weten zijn nieuwe doorrekeningen nodig, indicaties zijn dat er cumulatief minimaal 9 mld. nodig t/m 2035.
- Naast het verminderen van de stikstofdepositie zijn naar verwachting gerichte natuurmaatregelen nodig om te voldoen aan de eisen van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het is daarom essentieel om met de planbureaus het natuurdoel te operationaliseren voor efficiënte natuurmaatregelen. Dit zijn mogelijk structurele kosten (e.g. natuurbeheer).

In hoeverre kan Infrastructuur worden gezien als incidentele opgave?
- Het achterstallig onderhoud bij RWS en Prorail bedroeg 22 miljoen euro eind 2020.[1] Het beeld van grootschalig achterstallig onderhoud behoeft daarom nuancering.
- Onderhoud wordt wel vaker uitgesteld binnen de geldende prestatieafspraken. Dat gebeurt op basis van de werkelijke staat van onderhoud in plaats van de generieke standaardtermijnen voor onderhoudswerkzaamheden. Dit voorkomt ondoelmatige uitgaven. IenW geeft aan dat voor incidenteel 1,2 miljard euro werkzaamheden zijn uitgesteld.
- RWS en ProRail vragen structureel ruim 1 miljard euro extra voor stijgende onderhoudskosten. Dit bedrag is nog niet gevalideerd. Dit zijn structurele uitgaven en geen incidentele opgave.

In hoeverre kan Klimaat worden gezien als incidentele opgave?
- De maatregelen betreffen hier structurele kosten. Uitgaande van de definitie van het CPB moeten de meeste maatregelen bij klimaat structureel worden geboekt.
- Uitgaande van onder meer het rapport van de commissie van Geest kan een zeer ruwe eerste inschatting worden gemaakt van de cumulatieve uitgaven die richting 2030 gemaakt moeten worden om de klimaatdoelen te halen. Met de kanttekening dat richting 2050 meer nodig is, wanneer er uiteindelijk geen uitstoot meer kan zijn.
- Hier gaat het, voor het halen van 49% reductie in 2030, om zo'n 20-25 miljard euro cumulatief aan investeringen in energie-infrastructuur, verduurzaming gebouwde omgeving en stimulering van nieuwe energiebronnen. NB: vanuit gegaan is dat de krimp veestapel, belangrijk om het doel te halen, meeloopt in stikstof. Het halen van 55% vraagt nog ca. 10 miljard euro extra.
- Bij deze inschatting is rekening gehouden dat onder meer normering/beprijzingsmaatregelen worden genomen. Dat is noodzakelijk voor gedragsverandering. Alleen investeringen zijn niet voldoende voor het behalen van de klimaatdoelen.

CPB lijn op incidentele uitgaven
Maatregelen worden door CPB in beginsel structureel ingeboekt. Uitzondering zijn maatregelen die naar hun aard niet anders dan incidenteel kunnen zijn zoals sluiten kolencentrales of terugdringen veestapel. Deze uitzondering geldt niet voor maatregelen die weliswaar afgebakend zijn, maar deel uitmaken van structureel beleid (zoals een infrastructuurproject, of verduurzaming van gebouwen).

[1] Jaarverslag 2020 IenW.

Formatie: Beleidsmatige lastenontwikkeling 2022-2025 **10 oktober 2021**

- Onderstaande tabel geeft de jaarlijkse beleidsmatige lastenontwikkeling (blo) weer voor burgers en bedrijven tussen 2022 en 2025 (tabel 1). Dit is de meest actuele stand en inclusief de lastenmaatregelen waartoe tijdens Algemene Politieke Beschouwingen is besloten.
- Sinds de Miljoenennota 2021 rapporteren het kabinet en het CPB de blo met een geharmoniseerde definitie. De blo geeft de jaarlijks ontwikkeling weer van beleidswijzigingen in belastingen en wettelijke premies. Ook veranderingen in de zorgpremies en beleidswijzigingen van fiscale regelingen worden meegenomen in de blo. De definitie van de blo wijkt op enkele punten af van de in de begrotingsregels vastgelegde inkomstenkader. Zo worden wijzigingen in de zorgtoeslag wel meegenomen in het inkomstenkader, maar maken toeslagen geen onderdeel uit van de blo.
- Omdat het CPB en het kabinet dezelfde definitie van de blo hanteren is het verschil in de gerapporteerde ontwikkeling van de blo beperkt. Wel wijkt de blo in onderstaande tabel af van de MEV-stand van het CPB omdat in tabel 1 de lastenmaatregelen genomen bij de APB zijn toegevoegd. Daarnaast heeft het CPB een andere inschatting van de ontwikkeling van de zorgpremies, wat ook tot een verschil kan leiden.
- In 2022 stijgen de beleidsmatige lasten met €4,6 miljard. Deze stijging komt onder meer door het aflopen van fiscale coronamaatregelen en grondslagverbredingen in de vennootschapsbelasting (vpb) en een verhoging van het hoge vpb-tarief (tabel 2). Tussen 2023 en 2025 stijgen de lasten jaarlijks verder, onder meer door oplopende zorgpremies (nominale premies en IAB-premies) als gevolg van verwachte hogere Zvw uitgaven.
- In totaal stijgen de beleidsmatige lasten tussen 2022 en 2025 met €9,4 mld, waarvan €4,6 mld bij burgers en €4,8 mld bij bedrijven.
- NB: De exacte onderverdeling tussen burgers, bedrijven (en waar relevant buitenland) is grofmazig en onzeker, omdat de betalende groep niet altijd evident is. Onderstaande cijfers moeten daarom als een indicatie worden gezien.

Tabel 1: lastenontwikkeling uitgesplitst naar burgers en bedrijven

In € mld, - is lastenverlichting, in mutaties	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**cum 2022-2025**
Totale beleidsmatige lastenontwikkeling	**4,6**	**2,0**	**1,2**	**1,7**	**9,4**
w.v. burgers	0,9	1,7	0,8	1,2	4,6
w.v. bedrijven	3,7	0,3	0,3	0,5	4,8

Tabel 2: lastenontwikkeling uitgesplitst naar categorie

In € mld, - is lastenverlichting, in mutaties	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**	**cum 2022-2025**
Totaal	**4,6**	**2,0**	**1,2**	**1,7**	**9,4**
w.v. vervallen fiscale coronamaatregelen	1,1	0,0	0,0	0,0	1,2
w.v. maatregelen vennootschapsbelasting	2,5	-0,2	-0,2	0,0	2,1
w.v. Zvw zorgpremies	-0,6	1,3	0,9	1,0	2,5
w.v. overig	1,6	0,9	0,5	0,8	3,7

NB: door afronding op 0,1 mld kunnen bedragen in sommige jaren niet volledig optellen.

Formatie: besparingsopties, 10 oktober 2021

- Tabel 1 geeft een selectie van mogelijke besparingsopties in de zorg. Onderstaande besparingsopties zijn toegelicht in de bijgevoegde ombuigingslijst. Voor zover dat niet het geval is, of er nader informatie beschikbaar is, zijn ze onder de tabel toegevoegd.
- Bijlage 1 bevat de ombuigingslijst met besparingsopties voor andere departementen. De lijst dateert van 31 maart 2021. De bedragen zijn op basis van de MLT-cijfers van het CPB van 2020 en dienen nog geactualiseerd te worden. Voor de ingangsdatum van de maatregelen is uitgegaan dat er bij Prinsjesdag een nieuw kabinet zou zijn, waar er bijvoorbeeld wetswijzigingen nodig zijn zal deze naar achteren schuiven.

Tabel 1. Besparingsopties Zorg

	In mln. - is besparing	2021	2022	2023	2024	2025	Struc.
	Curatieve zorg						
	Doelmatige organisatie						
1	Afschaffen verplichte vergoeding niet-gecontracteerde zorg				-300	-300	-300
2	Allocatieve normstelling via tarieven			-25	-50	-75	-100
3	Normatieve elementen in tariefstelling			-147	-147	-147	-147
4	Medisch specialisten in loondienst		10	10	2.000	-330	-340
	Afsluiten van nieuwe hoofdlijnenakkoorden						
5a	Groei hoofdlijnen-sectoren naar demografische ontwikkeling plus loon- en prijsbijstelling			-205	-436	-670	-876
5b	Volumegroei gelijk aan het laatste jaar van de huidige hoofdlijnenakkoorden			-281	-604	-916	-1.207
5c	Groei hoofdlijnen-sectoren naar nominale bbp-ontwikkeling			-198	-575	-1.034	-1.477
6	Intensiveren prijsonderhandelingen dure geneesmiddelen			-15	-30	-45	-110
7	Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw				-44	-44	-44
8	Nationale aanpak ziekenhuislandschap, variant 1: herinrichting ziekenhuislandschap		380	380	280+PM	180+PM	-300
9	Publieke en integrale bekostiging acute zorg		20	20	55	38	-105
10	Gegevensuitwisseling in de zorg standaardiseren		200	400	200	200	-340
	Pakketbeheer						
11	Onafhankelijke pakketautoriteit		120	-150	-450	-750	-750
12	Bewezen effectiviteit van zorg als voorwaarde voor opname in het basispakket	40	50	60	60	30	-1.140
13	Opzetten sluis voor medische technologie			-5	-10	-15	-20
14	Verkleining basispakket op basis van ziektelast				55	-10	-726
15	Pakketmaatregel geneesmiddelen			-250	-250	-250	-250
16	Hulpmiddelen uit basispakket			-600	-600	-600	-600
	Langdurige zorg						
17	IBO Ouderenzorg	PM	PM	PM	PM	PM	PM
	Doelmatige organisatie						
18	Object verdeelmodel gehandicaptenzorg	40	40	40	40	-150	-150
19	Overheveling Ouderenzorg naar Zvw	260	260	90	90	-170+PM	-170+PM
20	Overheveling extramurale Ouderenzorg naar Zvw	10	10	10	10	PM	PM
21	Langdurige ggz terug naar Wmo en Zvw	0	0	0	-890	-890	-890

22	Tariefkorting langdurige ggz 10%	0	-180	-180	-180	-180	-180
23	Opheffen pakketverschillen behandeling voor cliënten met een Wlz-indicatie	0	0	-213-PM	-213-PM	-213-PM	-213-PM
	Pakketbeheer						
24	Geen toegang tot de Wlz voor lichtere zzps		-85	-260	-740	-740	-740
25	Scheiden van wonen en zorg		450	560	660	780+PM	-1.900+PM
26	Wlz wordt een voorziening		100	100	100	-5	-320
27	Schrappen aanspraak dagbesteding				-605	-605	-605
28	Schrappen aanspraak huishoudelijke hulp				-500	-500	-500
	Eigen betalingen						
29	Eigen risico verhogen met € 100			-1.400	-1.400	-1.400	-1.400
30	Invoeren procentueel eigen risico (50% tot 480 euro)				-1.000	-1.000	-1.000
31	Eigen bijdrage (€ 150) per DBC met verplicht eigen risico van € 885				-4.500	-4.500	-4.500
32	Huisartsenzorg onder eigen risico			-810	-810	-810	-810
33	Invoeren eigen bijdrage voor bezoek aan de huisartsenpost			-95	-95	-95	-95
34	Invoeren eigen betalingen hulpmiddelen			-290	-290	-290	-290
35	Invoeren eigen betaling extramurale geneesmiddelen			-580	-580	-580	-580
36	Invoeren eigen bijdrage wijkverpleging			-450	-450	-450	-450
37	Effect van vermogen op eigen betalingen Wlz en Wmo meetellen			-60	-55	-55	-310
38	Hoge eigen bijdrage eerste vier maanden intramurale zorg in Wlz en Wmo beschermd wonen		-90	-90	-90	-90	-90
	Totaal	**350**	**1.285**	**-4.634**	**-12.344**	**-16.681**	**-24.025**

** Een bezuiniging op de bruto-uitgaven kan een weerslag kan hebben op eigen risico (lagere opbrengst), waardoor de bezuiniging netto lager uitvalt.*

Toelichting besparingsopties

Bovenstaande besparingsopties zijn toegelicht in de bijgevoegde ombuigingslijst. Voor zover dat niet het geval is, of er nader informatie beschikbaar is, zijn ze hieronder nader toegelicht.

Maatregel 4: Medisch specialisten in loondienst
Financiën en VWS onderzoeken momenteel de juridische uitvoerbaarheid van de maatregel naar aanleiding van recent gepubliceerde adviesrapporten. Dit kan ook gevolgen hebben voor de raming. Het huidige beeld van Financiën is dat de raming voor de afkoop van goodwill (2 mld. in mld. in 2024) waarschijnlijk een overschatting is, maar ook dat juridisch een versterking van de onderbouwing gewenst is.

Maatregel 7: Standaardisatie inkoop- en verantwoordingseisen Zvw
Financiën, VWS en CPB werken aan een nieuwe raming, naar aanleiding een rekenfout in de berekening in ZiK. De inschatting van Financiën is dat -44 vanaf 2024 zal resteren, maar deze reeks staat nog niet stil.

Maatregel 11: Onafhankelijke pakketautoriteit
Het CPB heeft in KiK aangedragen dat een onafhankelijke pakketautoriteit de wettelijke opdracht kan krijgen het pakket te beperken bij overschrijding van een maximaal groeipercentage. De raming (zoals opgenomen in tabel) gaat ervan uit dat hiermee de groei in de Zvw wordt beperkt tot demografie, lonen en prijzen, plus een optionele intensivering van 120 mln. voor onderzoek naar doelmatigheid van zorg. De juridische uitvoerbaarheid van de maatregel staat momenteel nog niet vast. Financiën en VWS brengen daarom twee alternatieve opties voor de Onafhankelijke pakketautoriteit in kaart: a) een optie waarbij het mandaat wordt beperkt door een vooraf

vastgestelde lijst van behandelingen en b) een puur adviserende autoriteit. De geraamde opbrengst van deze alternatieven is mogelijk lager.

Maatregel 17: IBO Ouderenzorg
In het ibo ouderenzorg worden opties uitgewerkt om de houdbaarheid van de ouderenzorg te vergroten. Het ibo is naar verwachting in het voorjaar van 2022 gereed.

Maatregel 20: Langdurige ggz terug naar Wmo en Zvw
Vanaf 2021 is de Wlz opengesteld voor mensen met een psychische grondslag. Dit heeft tot een onvoorzien grote instroom van cliënten geleid, daarnaast bleek in de nacalculatie het verschil in tarieven per cliënt tussen Wmo en Wlz groter dan vooraf voorzien. Er worden meer tegenvallers in de toekomst verwacht. Met deze maatregel wordt deze openstelling teruggedraaid.

Maatregel 21: Tariefkorting langdurige ggz 10%
Vanaf 2021 is de Wlz opengesteld voor mensen met een psychische grondslag. Dit heeft tot een onvoorzien grote instroom van cliënten geleid, daarnaast bleek in de nacalculatie het verschil in tarieven per cliënt tussen Wmo en Wlz groter dan vooraf voorzien. Er worden meer tegenvallers in de toekomst verwacht. Met deze maatregel wordt via een algemene tariefkorting, vooruitlopend op een kostprijsonderzoek, vast een gedeelte van deze tegenvaller gecompenseerd.

Maatregel 22: Opheffen pakketverschillen behandeling voor cliënten met een Wlz-indicatie
Voor Wlz-cliënten inclusief behandeling wordt medisch generalistische zorg en farmaceutische zorg vanuit de Wlz aangeboden. Voor Wlz-cliënten exclusief behandeling wordt deze zorg aangeboden vanuit de Zvw. Dit creëert rechtsongelijkheid. Met de maatregel wordt ook mondzorg als aanspraak geschrapt binnen de Wlz.